

แนวคิด ค่านิยม หลักและวิธีการสหกรณ์

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท¹

องค์การธุรกิจในระบบเศรษฐกิจย่อมมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิดพื้นฐาน และหลักการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น ในฐานะของ “สหกรณ์” ซึ่งถูกกล่าวขานกันว่า “เป็นทางสายกลาง” ขององค์การธุรกิจที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบันซึ่งกอร์ปด้วยบุคคลที่เข้ามาร่วมมือกันด้วยความสมัครใจที่จะขับเคลื่อนการดำเนินธุรกิจให้เป็นไปในทิศทางเพื่อการให้บริการแก่สมาชิกนั้น จำเป็นที่ผู้ที่มีส่วนร่วมทั้งในฐานะผู้เป็นเจ้าของ ผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและผู้ใช้บริการจะต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจน ในเรื่อง แนวคิดพื้นฐาน ค่านิยม หลักและวิธีการสหกรณ์ อันจะนำไปสู่กระบวนการในการบริหารจัดการในการบรรลุเป้าหมายตามความคาดหวัง

คำนิยามสหกรณ์ (Definition) (ตามแถลงการณ์ว่าด้วยเอกลักษณ์ของสหกรณ์ พ.ศ.2538)

สหกรณ์เป็นองค์กรพึ่งพาตนเองของบุคคลซึ่งรวมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อสนองความต้องการและมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการดำเนินวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามแนวทางประชาธิปไตย

คุณค่าของสหกรณ์ (Cooperative Values)

แถลงการณ์ของไอซีเอ ว่าด้วยเอกลักษณ์ของสหกรณ์ พ.ศ.2538 ได้อธิบายคุณค่าของสหกรณ์ว่า “สหกรณ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าของการช่วยเหลือตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นเอกภาพ สมาชิกสหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น โดยเจริญรอยตามขนบธรรมเนียมของผู้ริเริ่มการสหกรณ์”

ขบวนการสหกรณ์โลกมีประวัติศาสตร์ทางปัญญาที่โดดเด่นและลึกซึ้ง โดยมีการเสริมสร้างความคิดที่เกี่ยวกับคุณค่าของสหกรณ์และยึดถือปฏิบัติตลอดเวลา สหกรณ์ทั่วโลกได้พัฒนาขึ้นมาตามระบบความเชื่อ ซึ่งรวมอยู่ในศาสนาสำคัญๆ และอุดมการณ์ของโลก ผู้นำสหกรณ์ได้รับถ่ายทอดระบบความเชื่อต่อเนื่องกันมา ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับจริยธรรมที่เหมาะสม

คุณค่าของสหกรณ์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐานของสหกรณ์ กับส่วนที่เป็นความเชื่อมั่นของสมาชิก

▲ **คุณค่าส่วนที่เป็นพื้นฐานของสหกรณ์ :**

1) คุณค่าแห่งการช่วยตนเอง ความปรารถนาของคนในการช่วยตนเองมาจากความเชื่อที่ว่าคนเรามีศักดิ์ศรี ต้องใช้ความสามารถในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเองให้ได้ ต้องใช้ความพยายาม ไม่ย่อท้อ และนี่คือแนวคิดของ “ผู้ริเริ่มแห่งรีอชเดล” กรรมการโรงงานทอผ้า 28 คน ที่ถูกกดค่าจ้าง และถูก เอารัดเอาเปรียบนานาประการจากนายทุนเจ้าของโรงงาน พวกเขาคิดว่าถ้าทุกคนร่วมมือกันตั้งร้านค้าปลีกขึ้นมา

¹ ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อจัดหาสินค้าที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่พวกเขาเอง โดยพวกเขาช่วยกันจัดการและได้รับประโยชน์ร้านค้าบนหลักความเสมอภาคและความเป็นธรรม พวกเขาทุกคนและคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกในภายหน้า ก็จะสามารถช่วยตนเองได้ในการแก้ปัญหาการครองชีพที่เคยอัตคัดขาดแคลน นี่คือการคิด “ช่วยตนเอง” ที่นำไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์แรกของโลกที่เมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ.2387 แนวนอนความคิดนี้ประสบความสำเร็จ เพราะทุกคนที่คิดอย่างเดียวกันหันหน้าเข้าหากัน และร่วมกันคิดร่วมกันทำโดยการร่วมมือกัน หรือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั่นเอง

2) คุณค่าแห่งความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายความว่า สมาชิกแต่ละคนมีจิตสำนึกและตระหนักในความสำคัญของกฎระเบียบ หรือข้อบังคับของสหกรณ์ ต้องผูกพันตนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้นๆ เพื่อให้การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปอย่างราบรื่นและก้าวหน้า สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิโต้ปะทะที่จะไม่ละเมิดกฎระเบียบของสหกรณ์ แม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น

3) คุณค่าแห่งประชาธิปไตย ได้แก่ จิตสำนึกในเรื่องเสรีภาพ ภารดรภาพ ความเสมอภาค และความเป็นอิสระในความสัมพันธ์กับเพื่อนสมาชิก และบุคคลทั่วไป รวมทั้งการรู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบทั้งต่อเพื่อนสมาชิก บุคคลที่เกี่ยวข้องและสหกรณ์ของตน

4) คุณค่าแห่งความเสมอภาค หมายความว่า สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ มีสิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์ ในการที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร ในการเสนอความคิดเห็น และมีส่วนในการตัดสินใจในที่ประชุมของสหกรณ์ เป็นต้น

5) คุณค่าแห่งความเที่ยงธรรม ได้แก่ การแบ่งปันผลประโยชน์ใดๆ ระหว่างสมาชิกอันเกิดจากการดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมตามสัดส่วนแห่งการอุดหนุนหรือการทำธุรกิจกับสหกรณ์ มิใช่ตามส่วนแห่งการลงทุนดังเช่นในองค์การธุรกิจเอกชนอื่นๆ

6) คุณค่าแห่งความเป็นเอกภาพแสดงให้เห็นว่าสหกรณ์มิได้มีความหมายเพียงการรวมคนหลายคนเข้าด้วยกันเท่านั้น แต่ยังเป็นกรรวมจิตใจ รวมผลประโยชน์ รวมพลังเข้าเป็นหนึ่งเดียวหรือ เป็นองค์รวม (Collectivity) เงินสำรองและทรัพย์สินที่เป็นทุนทางสังคมของสหกรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นของสมาชิกโดยรวมก็อยู่ในความหมายของความเป็นเอกภาพด้วย นอกจากนั้น ความเป็นเอกภาพยังรวมถึงการที่สหกรณ์ต่างๆ ผนึกกำลังกันสร้างขบวนการสหกรณ์ที่ยึดโยงกันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคของโลก และระดับระหว่างประเทศด้วย ซึ่งเป็นการร่วมมือกันในทุกทางที่จะปฏิบัติได้ เพื่อจัดให้สมาชิกได้บริโภคสินค้าและบริการที่มีคุณภาพสูงสุดในราคาต่ำที่สุด

▲ คุณค่าส่วนที่เป็นความเชื่อของสมาชิกเป็นคุณค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกมีความเลื่อมใส และศรัทธาในสหกรณ์และระบบสหกรณ์ซึ่ง “ผู้ริเริ่มการสหกรณ์” ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติจนเป็นขนบธรรมเนียมสืบทอดกัน

คำแปล “สมาชิกพึงมีส่วนให้ทุนแก่สหกรณ์อย่างเป็นธรรม และควบคุมการใช้ทุนของสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย ตามปกติส่วนหนึ่งของทุนนั้นอย่างน้อยที่สุดต้องเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ และสมาชิกจะได้รับผลตอบแทน (ถ้ามี) ในอัตราอันจำกัด จากการลงทุนในสหกรณ์ ตามเงื่อนไขแห่งการเป็นสมาชิก มวลสมาชิกจะจัดสรรเงินส่วนเกินเพื่อความมุ่งหมายใดๆ หรือทั้งหมดดังต่อไปนี้ก็ได้ คือ เพื่อพัฒนาสหกรณ์ของพวกเขาโดยอาจก่อตั้งเงินสำรอง ซึ่งอย่างน้อยที่สุดส่วนหนึ่งของเงินสำรองนี้จะแบ่งแยกมิได้ หรือเพื่อจัดสรรให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่ได้ทำกับสหกรณ์ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ที่มวลสมาชิกเห็นชอบ”

หลักการที่ 1 : การเปิดรับสมาชิกทั่วไปและด้วยความสมัครใจ

คำแปล “สหกรณ์เป็นองค์การแห่งความสมัครใจ ที่เปิดรับบุคคลทั้งหลายที่สามารถใช้บริการของสหกรณ์ และเต็มใจรับผิดชอบในฐานะสมาชิก เข้าเป็นสมาชิกโดยปราศจากการกีดกันทางเพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา”

หลักการที่ 2 : การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย

คำแปล “สหกรณ์เป็นองค์การประชาธิปไตยที่ควบคุมโดยสมาชิก ผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ บุรุษและสตรี ผู้ที่ได้รับการเลือกเป็นผู้แทนสมาชิกต้องรับผิดชอบต่อมวลสมาชิก ในสหกรณ์ชั้นปฐมสมาชิกมีสิทธิในการออกเสียงเท่าเทียมกัน (สมาชิกหนึ่งคนหนึ่งเสียง) สำหรับสหกรณ์ในระดับอื่นให้ดำเนินไปตามแนวทางประชาธิปไตยด้วยเช่นกัน”

หลักการที่ 3 : การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิก

คำแปล “สมาชิกสหกรณ์ พึงมีความเที่ยงธรรมในการให้ และควบคุมการใช้เงินทุนในสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย ทุนของสหกรณ์อย่างน้อยส่วนหนึ่งต้องเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ สมาชิกจะได้รับผลตอบแทนสำหรับเงินทุนตามเงื่อนไขแห่งสมาชิกภาพในอัตราที่จำกัด (ถ้ามี) มวลสมาชิกเป็นผู้จัดสรรผลประโยชน์ส่วนเกินเพื่อจุดมุ่งหมาย ประการใดประการหนึ่งหรือทั้งหมด จากตั้งต่อไปนี้ คือ เพื่อการพัฒนาสหกรณ์ของตนโดยจัดให้เป็นทุนของสหกรณ์ ซึ่งส่วนหนึ่งของทุนนี้ต้องไม่นำมาแบ่งปันกัน เพื่อเป็นผลประโยชน์แก่สมาชิกตามส่วนของปริมาณธุรกิจที่ทำกับสหกรณ์ และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอื่นใดที่มวลสมาชิกเห็นชอบ”

หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ

คำแปล “สหกรณ์เป็นองค์การช่วยตนเองและปกครองตนเอง ซึ่งควบคุมโดยสมาชิกถ้าสหกรณ์เข้าทำข้อตกลงกับองค์การอื่นๆ รวมทั้งรัฐบาล หรือสหกรณ์แสวงหาทุนจากแหล่งภายนอกสหกรณ์พึงทำข้อตกลงเช่นนั้นภายใต้เงื่อนไขอันมั่นใจได้ว่า มวลสมาชิกยังคงควบคุมสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย และจะต้องธำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของสหกรณ์”

หลักการที่ 5 การให้การศึกษา การฝึกอบรมและสารสนเทศ

คำแปล “สหกรณ์พึงให้การศึกษาและการฝึกอบรมแก่บรรดาสมาชิก ผู้แทนจากการเลือกตั้ง ผู้จัดการและพนักงาน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถมีส่วนช่วยพัฒนาสหกรณ์ของพวกเขาอย่างมีประสิทธิภาพ สหกรณ์พึงให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและผู้นำทางความคิดเห็น”

หลักการที่ 6 ความร่วมมือระหว่างสหกรณ์

คำแปล “สหกรณ์พึงรับใช้สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และทำให้ขบวนการสหกรณ์เข้มแข็ง โดยการทำงานร่วมกันภายใต้โครงสร้างสหกรณ์ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคของโลกและระดับระหว่างประเทศ”

หลักการที่ 7 ความเอื้ออาทรต่อชุมชน

คำแปล “สหกรณ์พึงดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนของตนนโยบายที่มวลสมาชิกได้ให้ความเห็นชอบ”